

Ieder kind verdient een sterke opvoedingsomgeving; dat geldt zeker voor drukke en dwarse kinderen die in onze gemedicaliseerde maatschappij al snel het label ADHD krijgen. Daarmee worden zij tot probleem-eigenaar gemaakt en lopen zij het risico om niet de opvoeding, opvang en het onderwijs te krijgen waar zij recht op hebben. Daarom ontwikkelt Druk & Dwars vanuit een sociaal-pedagogische visie handvatten voor ouders, sociale jeugdprofessionals, leraren en pedagogisch medewerkers, zodat zij beter kunnen omgaan met het drukke en dwarse gedrag van kinderen.

Versterk de opvoedingsomgeving

Een decennium Druk & Dwars

door **Laura Batstra en Jeannette Doornbal**

ADHD staat voor Attention Deficit Hyperactivity Disorder (aandachtstekortstoornis met hyperactiviteit) en is een van de circa vierhonderd psychiatrische stoornissen die gedefinieerd staan in de *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (DSM), het wereldwijd gebruikte psychiatrische handboek. Om voor een classificatie ADHD in aanmerking te komen, dient er sprake te zijn van problematisch hyperactief, impulsief en/of ongecentreerd gedrag op meerdere terreinen, dus bijvoorbeeld zowel thuis als op school. De meest recente versie van de DSM (DSM-5), uitgekomen in 2013, schaaft ADHD onder de neurobiologische stoornissen (American Psychiatric Association, 2013), ondanks het feit dat een onderliggend neurobiologisch kenmerk nooit is aangetoond. Het medisch denken over druk en dwars gedrag blijkt

hardnekkig en dominant en wordt in verband gebracht met de wereldwijde grote toename in het aantal ADHD-classificaties en medicatievoorschriften voor kinderen (Visser et al., 2014). In Nederland steeg het aantal diagnose-behandelcombinaties (DBC) voor ADHD tussen 2008 en 2011 met een derde, terwijl tussen 2003 en 2013 het gebruik van methylfenidaat (Ritalin, Concerta) onder kinderen verviervoudigde tot 4,5% in 2013 (Gezondheidsraad, 2014). Invloedrijke psychiaters hebben hier mogelijk aan bijgedragen. In 2011 spraken bijvoorbeeld Jan Buitelaar en Sandra Kooij van onderdiagnostiek en onderbehandeling van ADHD en ook de voorzitter van GGZ Nederland, Marleen Barth, en de voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie, Rutger-Jan van der Gaag, ontkenen dat er sprake was van medicalisering en overdiagnostiek van ADHD (Barth & Van der Gaag, 2011).

“Veel ouders zoeken handvatten bij de opvoeding, maar willen geen psychiatrische classificatie voor hun kind”

HET KAN ANDERS

Door pedagogen werd echter al langer kritiek geleverd op het dominante medische denken en handelen met betrekking tot opvoedings- en onderwijsproblemen. In 2001 wees bijvoorbeeld de hoogleraar pedagogiek Micha de Winter op een ‘gat in de pedagogische infrastructuur’. Hiermee doelde hij op het gebrek aan sociaalpedagogisch denken en handelen in het jeugddomein. Hij stelde voor om niet direct over te gaan tot medisch ingrijpen bij individuele gevallen, maar eerst te zorgen voor een duurzame pedagogische infrastructuur. Ook de Groningse psycholoog Laura Batstra maakte zich al rond 2010 grote zorgen over de toename van het aantal kinderen met ADHD en wees op onderzoek waaruit toen al bleek dat Ritalin niet het onschuldige wondermiddel was waarvoor het vaak aangezien werd. De negatieve bevindingen over de effectiviteit van methylfenidaat bereikten de praktijk echter nauwelijks en hadden weinig invloed op het aantal voorschrijvingen voor kinderen (Sluiter et al., 2020).

HET BEGIN VAN DRUK & DWARS

‘Druk gedrag heet te snel ADHD’ kopte *Trouw* op 14 april 2010. In het artikel werd Batstra geïnterviewd. Zij had net haar baan in de kinderspsychiatrie opgezegd omdat ze zich niet kon verenigen met het gemak waarmee kinderen psychiatrische diagnoses en medicamenteuze behandelingen opgelegd kregen. Op dit krantenbericht kwamen ongekend veel reacties, variërend van bedreigingen van managers in de zorg (‘Ophouden hiermee, anders volgen er maatregelen’), tot steunbetuigingen van zorgprofessionals (‘Zo herkenbaar, die dictatuur binnen het psychiatrisch bolwerk!’), tot noodkreten van wanhopige ouders. Veel ouders zochten wel handvatten bij de opvoeding, maar wilden geen psychiatrische classificatie voor hun kind.

Andere ouders voelden zich onder druk gezet door school, omdat school aandrong op een psychiatrisch onderzoek en/of medicatie. Voor deze ouders ontwikkelde Batstra, inmiddels werkzaam bij de afdeling Orthopedagogiek van de Rijksuniversiteit Groningen, de groepsgerichte ouderbegeleiding Druk &

Dwars. Dit biedt hulp aan ouders die handvatten zoeken bij druk en dwars gedrag van hun kind, zonder dat daar een psychiatrische classificatie voor nodig is en zonder dat over psychiatrische stoornissen gesproken hoeft te worden.

VOORLICHTING

Sinds het alarmerende rapport van de Gezondheidsraad in 2014 neemt het gebruik van ADHD-medicatie door kinderen langzaam maar zeker af (SFK, 2019). Het psychiatrische en biomedische denken over ADHD is echter nog steeds dominant in onze maatschappij. Veel ouders, leerkrachten en zelfs zorgverleners denken ten onrechte dat ADHD wordt veroorzaakt door een erfelijk hersendefect. Dat is niet zo gek als je de bestaande voorlichting over ADHD bestudeert. Websites, folders, studieboeken en kinderboeken presenteren overwegend het eenzijdige en achterhaalde biomedische perspectief op ADHD (Batstra, 2017). De dominantie van het biomedisch denken staat het pedagogisch handelen met betrekking tot drukke en dwarse kinderen in de weg (Te Meerman et al., 2017; Wiene et al., 2019). Immers, als bijvoorbeeld een leerkracht denkt dat de oorzaak van lastig gedrag in de klas ligt in afwijkende hersenen van het kind, dan zal hij het eerder zien als probleem voor een dokter of psychiater en het kind doorverwijzen voor specialistische diagnostiek en behandeling. Dat zal in sommige gevallen goed zijn, maar in veel gevallen ook onnodig en jammer. Leerkrachten, evenals pedagogisch medewerkers in de buitenschoolse opvang, kunnen immers bij uitstek veel doen aan een normaliserende aanpak; zij zien het kind dagelijks in de context waarin het gedrag een probleem is, en zij kennen zowel het kind, als de groep, als vaak ook nog het gezin van het kind.

Echter, om goed om te kunnen gaan met druk, dwars en ander uitdagend gedrag in de groep, moeten leerkrachten en pedagogisch medewerkers naast voldoende tijd, ruimte, vertrouwen en middelen ook juiste informatie krijgen. Daarom bestaat het team van Druk & Dwars veel aandacht aan het geven van voorlichting, door middel van artikelen in de media en in vakbladen, een boek (*ADHD: macht en misverstand*), een online lezing, en ‘live’ lezingen

en workshops. Daarnaast is samen met andere kennis- en praktijkpartners in de Academische Werkplaats ADHD en druk gedrag onlangs een voorlichtingsbrochure voor ouders en professionals ontwikkeld (bit.ly/3fOhMBT) en een Richtlijn voor het geven van goede voorlichting over ADHD. Deze richtlijn wordt 21 januari 2021 gepresenteerd tijdens het Druk & Dwars symposium.

HET SOCIALE JEUGDDOMEIN VERANDERT

De groepsgerichte ouderbegeleiding van Druk & Dwars bleek naadloos aan te sluiten bij de doelen van de nieuwe Jeugdwet die in 2015 werd ingevoerd. Vanaf die tijd kregen gemeentes de plicht om de zorg voor de jeugd lokaal te regelen en meer werk te maken van preventie en normalisering. Het zijn de Centra voor Jeugd en Gezin (CJG) en de wijkteams die de verantwoordelijkheid kregen voor de uitvoering van deze opdracht. De eerste gemeente die besloot gebruik te maken van de ouderbegeleiding van Druk & Dwars om daarmee uitvoering te geven aan de opdracht van normalisering, was de gemeente Stadskanaal. Al snel volgden andere gemeenten in het noorden van het land.

Immiddels bestaat Druk & Dwars uit een samenwerkingsverband van kennis- en praktijkinstellingen en lokaal beleid, dat in een voortdurende interactie en

Druk & Dwars ontstond in 2010 en groeide uit tot een samenwerkingsverband tussen de Rijksuniversiteit Groningen, de Hanzehogeschool Groningen en diverse Groninger gemeenten. Sinds 2016 participeert Druk & Dwars in de landelijke Academische Werkplaats ADHD en druk gedrag, die gefinancierd wordt door ZonMW.

communicatie met de praktijk diverse activiteiten ontwikkelt, uitvoert, evalueert en bijstelt. In dit nummer van *PIP* presenteren we twee afzonderlijke bijdragen. De eerste bijdrage gaat over de werkwijze van Druk & Dwars voor de omgang van ouders en educatieve professionals (pedagogisch medewerkers in de buitenschoolse opvang en basisschoolleraren) met druk en dwars gedrag van kinderen zowel thuis als op de groep. Ook wordt ingegaan op de onderzoekresultaten van de groepsgerichte ouderbegeleiding. De tweede bijdrage gaat over het project Klassenfeestjes. Kinderen met druk en dwars gedrag, of kinderen die op andere manieren net even anders zijn dan anderen, liggen namelijk vaak buiten de groep. Ze worden bijvoorbeeld nooit uitgenodigd op verjaardagsfeestjes. Het project Klassenfeestjes probeert hier wat aan te doen en leert kinderen (en ouders) op een leuke manier dat iedereen erbij hoort.

LAURA BATSTRA EN
JEANNETTE DOORNENBAL

IEDER KIND IS 'ANDERS'

Het uitgangspunt van Druk & Dwars is steeds dat drukke en dwarse kinderen het recht hebben om op te groeien in een omgeving waarin ze niet als ‘anders’ worden behandeld, een omgeving die recht doet aan diversiteit. Daarom is het nodig om een kindvriendelijke en tolerante samenleving te creëren, waarin we naar elkaar en elkaars kinderen omkijken, en waarin we kinderen van jongs af aan leren om dat ook te doen. Het doel is het uitdragen van dit pedagogisch geluid en handelen, in een samenleving waar het denken in stoornissen nog altijd diep verankerd is. ★

LAURA BATSTRA is psycholoog en universitair hoofddocent Orthopedagogiek aan de Rijksuniversiteit Groningen. JEANNETTE DOORNENBAL is pedagooog en lector Jeugd, Educatie en Samenleving aan de Hanzehogeschool Groningen.

LITERATUUR

American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.)*. Washington DC: American Psychiatric Press. ♦ Barth, M. & Gaag, R.J. van der (2011). ADHD en ASS zijn geen nieuwe ziektes. *Trouw*, 21 april 2011. ♦ Batstra, L. (2017). *ADHD: macht en misverstand*. Hilversum: Lucht BV. ♦ Bouma, J. (2010). Druk gedrag heet te snel ADHD. *Trouw*, 14 april 2010. ♦ Gezondheidsraad (2014). *ADHD: medicatie en maatschappij*. Den Haag: Gezondheidsraad; publicatiejaar: 2014/19. ♦ Meerman, S. te, Batstra L., Grietens, H. & Frances, A. (2017). ADHD: a critical update for educational professionals. *International Journal Qualitative Study Health Well-being*, 12(sup1): 1298267. ♦ Sluiter, M.N., Vries, Y.A. de, Koning, L.G., Hak, E., Bos, J.H., Schuilting-Veninga, C.C.M., Doornenbal, J.D., Batstra, L. & Jonge, P. de (2020). A prescription trend analysis of methylphenidate: relation to study reports on efficacy. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 47(2), 291-299. ♦ Stichting Farmaceutische Kengetalen (2019). Sterkere daling aantal jonge gebruikers methylfenidaat. *Pharmaceutisch Weekblad*, 154(5). ♦ Visser, S., Danielson, M., Bitsko R., Holbrook, J., Kogan, M., Ghandour, R., Blumberg, S., Division of Health Interview Statistics, National Center for Health Statistics, CDC (2014). Trends in the parent-report of health care provider-diagnosed and medicated attention-deficit/hyperactivity disorder: United states, 2003-2011. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 53(1), 34-46. ♦ Wiene, A.W., Sluiter, M.N., Thoutenhoofd, E.D. Jonge, P. de & Batstra, L. (2019). The advantages of an ADHD classification from the perspective of teachers. *European Journal of Special Needs Education*. doi: 10.1080/08856257.2019.1580838. ♦ www.drukendwars.nl